

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A bevándorlás és a biztonság kapcsolatának
ábrázolása az olaszországi parlamenti diskurzusban**

Katona-Kovács Lili Krisztina

Témavezető: Dr. Kiss Sándor

Konzulens: Dr. Paolo Orrù

DEBRECENI EGYETEM

Nyelvtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2024

Az értekezés célkitűzése, a kutatás kontextusa

A bevándorlás az olasz politika egyik kulcsfontosságú kérdése az utóbbi évtizedekben, valamint egyike azon jelenségeknek is, amelyek a legjelentősebb médiavisszhanggal rendelkeznek, ezáltal pedig a köztudatban is fokozott érdeklődés kíséri a bevándorlással kapcsolatos híreket. Számos tanulmány (Orrù 2017; Solano 2014; Calvanese 2011; Binotto, Bruno, Lai 2012) foglalkozik a jelenség ábrázolásával a médiában, különös tekintettel az írott sajtóra, és a különböző források egységesen rávilágítanak arra, hogy a bevándorlás és a bűnözés témája az olasz újságokban egyre inkább egybefonódik. Ezzel szemben elenyésző a parlamenti nyelvhasználat és a törvények nyelvezetének sajátosságait feltáró kutatások száma. Utóbbiak között megemlíthetjük Ambrosetti, Mussino és Talucci (2018) tanulmányát, az olasz és a spanyol nyelv összehasonlító elemzését (Clemenzi & Gualdo 2020), valamint a jogi nyelvezet bemutatását (Gualdo & telve 2020). Az olasz parlamenti viták szövegeit illetően azonban jelenleg nem állnak rendelkezésre átfogó tanulmányok. A disszertáció célja éppen ezért az, hogy kiderítse, hogy a médiában megfigyelhető tendenciák jellemzőek-e a parlamenti nyelvhasználatra is. A kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy a bevándorlás a parlamenti viták szövegeiben biztonsági kérdésként jelenik-e meg.

Az elemzés alapjául összesen nyolc, 1986 és 2019 között elfogadott bevándorlási törvényt előkészítő valamennyi parlamenti vita átirataiból felépített korpusz szolgál, melynek terjedelme mintegy 1 360 000 szó. A korpusz felépítésére és terjedelmére vonatkozó adatokat az 1. Táblázat foglalja össze.

Korpusz – 1 367 428 szó								
Törvény	Foschi-törvény	Martelli-törvény	Turco-Napolitano-törvény	Bossi-Fini-törvény	Biztonsági csomag a Maroni-törvény részeként	Minniti-dekrétum	Biztonsági dekrétum 2018	Biztonsági dekrétum 2019
Parlamenti ülések száma¹	5	7	8	7	5	3	4	5
Terjedelem	24 540 szó	336 654 szó	173 112 szó	253 859 szó	143 498 szó	61 436 szó	205 541 szó	167 788 szó

1. Táblázat

¹ Kizárólag azokat az üléseket vettük figyelembe, amelyek során a törvényjavaslatok tényleges vita tárgyát képezték, azaz ahol nem csupán a törvényjavaslat bejelentése hangzott el.

Alkalmazott módszerek és elméleti háttér

Mivel a korpusz összterjedelme nem teszi lehetővé a szövegek kizárólag kvalitatív módszerekkel történő vizsgálatát, a kutatás kiindulópontjául a Sketch Engine (Kilgarriff et alii) 2014) nevű korpuszelemző szoftver segítségével elvégzett kvantitatív elemzés szolgált. Az *immigrato* (bevándorló) és az *immigrazione* (bevándorlás) kulcsszavak összes előfordulását szűrtük ki a szoftver segítségével a szövegből, és azokat a szövegrészeket elemeztük kvalitatív módszerekkel, amelyek mikrokontextusuk alapján a kutatás fő kérdésének szempontjából relevánsnak bizonyultak. A kulcsszavak kontextusát bővebben is megvizsgáltuk, ez több esetben a teljes parlamenti felszólalás tanulmányozását, alkalmanként pedig az azt megelőző vagy azzal más módon szoros intertextuális kapcsolatban álló felszólalások vizsgálatát jelentette.

A kutatás elméleti háttéréül a korpusznyelvészet és a diskurzuselemzés szolgált. Előbbi, habár eredetileg a lexikográfiában játszott fontos szerepet, ma már a nyelvészet legkülönbözőbb területein segíti a kutatók munkáját, a pragmatikától kezdve az idegennyelv-elsajátításon át az igazságügyi nyelvészetig (O’Keeffe, McCarthy 2010: 7), és igen gyakran egészíti ki a diskurzuselemzés keretein belül végzett kutatásokat, főként nagyobb terjedelmű korpuszok esetén. Utóbbi kutatások célja a vizsgált korpuszon belül megfigyelhető mintázatok azonosítása, az esetlegesen visszatérő elemek feltárása. Ahogyan azt Thornbury (in O’Keeffe, McCarthy 2010: 274) is hangsúlyozza, a korpuszalapú módszertan egyfajta garanciát jelent arra nézve, hogy a kutató ne önkényesen emeljen ki bizonyos elemeket a szövegből, amelyek igazolhatják az előzetesen megfogalmazott hipotézist. Mindazonáltal az elemzés ennek ellenére sem lesz feltétlenül teljeskörűen objektív, mivel a szoftverek által szolgáltatott adatok csupán a kiindulópontot jelentik, azok értelmezése és magyarázata pedig bizonyos mértékben a kutató szubjektív nézőpontjától is függhet. A szoftver eredményei tehát alapvetően egy elsődleges benyomás megalkotásában segítik a kutatót, aki a kulcsszavak, gyakorisági listák, kollokációk és egyéb adatok alapján megfogalmaz egy ideiglenes hipotézist, amely a kutatás későbbi, kvalitatív szakaszában beigazolódik vagy cáfolásra kerül. A kutatónak továbbá – különös tekintettel a diskurzuselemzés keretein belül végzett vizsgálatokra – figyelembe kell vennie a szövegek történelmi, illetve kulturális háttérét is annak érdekében, hogy meg tudja magyarázni, hogy milyen funkciót töltenek be a társadalomban, valamint hogyan képezik le a vizsgált jelenséget a nyelvhasználat szempontjából. Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy ezek a kutatások természetüktől fogva

interdiszciplináris jellegűek, és szoros kapcsolatban állnak a szociológiával, pszichológiával, kultúratudománnyal és más tudományágakkal.

A diskurzuselemzés a formális megközelítés alapján a mondatot meghaladó nyelvi produktumokkal foglalkozik, azaz ha a szintaxis a mondatokat vizsgálja, a diskurzuselemzés a mondatokon átívelő nyelvi jelenségekre koncentrál. A funkcionális megközelítés szerint a diskurzuselemzés a nyelvhasználatot tanulmányozza, ennek megfelelően pedig rokonságot mutat a pragmatikával. Brown és Yule (1983: 13) hangsúlyozzák, hogy a nyelvhasználat vizsgálata soha nem lehet független a mögötte rejlő céloktól és szándékoktól, azaz míg a nyelvészet más ágai a nyelv formális tulajdonságait írják le, a diskurzuselemzéssel foglalkozó nyelvész érdeklődésének középpontjában a nyelv által betöltött funkciók azonosítása áll.

A disszertációban röviden ismertetjük a diskurzuselemzés különböző irányzatait és legjelentősebb képviselőinek (Fairclough 1995; van Dijk 2000, 2015) eredményeit, különös tekintettel Wodak és Meyer (2006) diskurzus-történeti megközelítésére, mely a kutatásunk módszertani alapját képezi. Wodak és Meyer (2006: 89) szerint a diskurzus nemcsak a társadalmi jelenségek nyelvi leképezésének tekinthető, hanem maga is formálja a társadalmat, ilyen módon a két fogalom folyamatos kölcsönhatásban áll egymással. A szerzők által vázolt módszertani keret magában foglalja az elemzett szövegek, illetve szövegrészek közvetlen kontextusának vizsgálatát, valamint más, a téma szempontjából releváns szövegekkel mutatott intertextuális kapcsolatainak azonosítását, továbbá figyelembe veszi a szűkebb értelemben vett beszédhelyzet jellemzőit, valamint a tágabb történelmi, kulturális, társadalmi háttérrel is.

A diskurzus-történeti megközelítés a nyelvi jelenségeket öt diszkurzív szinten vizsgálja, és az alábbi kérdésekre keresi a választ:

1. Milyen megnevezésekkel illetik a szövegekben a különböző társadalmi szereplőket, milyen szavakkal és hogyan utalnak rájuk?
2. Milyen jelzőket társítanak a társadalmi szereplőkhöz és milyen típusú állítmányok kapcsolódnak hozzájuk?
3. Milyen érvelési stratégiák mentén indokolják meg a nyelvhasználók egyes társadalmi csoportok befogadását vagy éppen kizárását?
4. Milyen nézőpontból vagy mely fogalmi kereten (*frame*) belül kerülnek megfogalmazásra a társadalmi szereplőkkel kapcsolatos állítások, érvelések?
5. Az állításokat milyen nyelvi elemek erősítik fel vagy mérsékelik?

A 2. Táblázat összefoglalja a felsorolt diszkurzív szintekhez tartozó célokat és eszközöket.

Referenciális stratégiák	
Cél	Eszközök
-társadalmi szereplők azonosítása kívülállóként vagy a beszélő saját csoportjához tartozóként	-kategóriákba sorolás antroponimák, nemzetiséget kifejező melléknevek stb. használata mentén -metafora -metonímia, szinekdoché -deixis
Predikatív stratégiák	
Cél	Eszközök
-különböző társadalmi szereplők negatív vagy pozitív jelzőkkel történő jellemzése	-explicit és implicit predikátumok -preszuppozíciók -előtérbe / háttérbe helyezés -szenvető szerkezetek
Érvelési stratégiák	
Cél	Eszközök
-a negatív vagy pozitív jelzők használatának indoklása	- <i>toposzokra</i> alapozott érvelési sémák -érvelési hibák
Perspektivizálási és keretezési (<i>framing</i>) stratégiák	
Cél	Eszközök
-a beszélő nézőpontjának kifejezése	-események narrálása és leírása egy bizonyos nézőpontból -deiktikus kifejezések -fogalmi metaforák
Erősítési és enyhítési stratégiák	
Cél	Eszközök
-az állítás episztemikus modalitásának módosítása -a propozicionális tartalom illokúciós erejének erősítése vagy enyhítése	-eufemizmus, litotész -hiperbola -kicsinyítő és nagyító képzők

2. Táblázat

A bevándorlás és a jelenséget szabályozó törvények

Ahhoz, hogy megértsük, hogy az olasz törvénykezés miért reagál későn, már sürgősségi jelleggel a bevándorlók tömeges érkezésére, fontos hangsúlyoznunk, hogy Olaszországra egészen a második világháborút követő időszakig főként a kivándorlás volt jellemző. Az ország gazdasága ezt követően virágzásnak indult, ami részben azt eredményezte, hogy kevesebben vándoroltak ki megélhetési problémák miatt a tengerentúlra vagy más európai országokba, illetve a bevándorlók számára is egyre hívogatóbbá vált a gazdasági csodának (*miracolo economico*) köszönhető növekvő életszínvonal. Ezzel párhuzamosan igen sok dél-olasz munkavállaló költözött Észak-Olaszországba, ami a belső migrációs folyamatokra irányította a figyelmet. A külföldről érkező bevándorlók főként a mezőgazdaságban, valamint a halászatban helyezkedtek el, de a XX. század utolsó évtizedeiben sokan érkeztek az

országba tanulni is. Amint azt Colucci (2018: 32) is kifejti, Olaszországra is jellemző az a tendencia, mely szerint a gyarmati rendszer felbomlása és a bevándorlás között szoros kapcsolat figyelhető meg. Ennek egyik jeleként több volt olasz gyarmatról, pl. Eritreából, Szomáliából és Etiópiából is nagy számban érkeztek az 1970-es évektől fogva bevándorló nők, akik háztartási alkalmazottként, valamint idős vagy beteg emberek gondozójaként helyezkedtek el. 1990-ben eltörölték azt a szabályt, melynek értelmében csak volt szovjet tagállamokból érkező kelet-európai állampolgárok voltak nemzetközi védelemre jogosultak, ez pedig szintén a bevándorlók és főként a menedékkérők számának növekedéséhez vezetett.

Míndeközben a XX. század eleje óta nem született Olaszországban a bevándorlást átfogóan szabályozó törvény, ez a hiányosság pedig egyre komolyabb problémákhoz vezetett. Meglehetősen későn, 1986-ban fogadta el a Parlament az ún. Foschi-törvényt, mely egyenlő jogokat biztosít a külföldről érkező és az olasz munkavállalók számára, valamint munkalehetőséget biztosít a bevándorlóknak abban az esetben, ha egy adott munkakört az olaszok igazoltan nem kívánnak betölteni. Mivel a Foschi-törvény szinte kizárólag csak a munkavállalással kapcsolatos kérdésekre tért ki, hamar nyilvánvalóvá vált egy szélesebb körű szabályozás szükségessége. Így született meg 1990-ben (azaz Olaszország schengeni egyezményhez való csatlakozásának évében) a Martelli-törvény, mely éves rendeletek alapján meghatározta a kizárólag munkaügyi célú beutazások maximális számát, szigorította a határellenőrzést, valamint amnesztiát vezetett be mindazok számára, akik korábban illegálisan lépték át a határt és igazolni tudták, hogy 1990 előtt érkeztek az országba. Az amnesztiával – amely a későbbiek során is kulcsfontosságú intézkedés maradt – megközelítőleg 220 000 ember élt (Organizzazione Internazionale per le Migrazioni 2011: 32).

Az 1990-es évek elejétől fogva nagy számban érkeztek albán bevándorlók Olaszország partjaihoz, ami növelte a bevándorlással kapcsolatos társadalmi feszültséget. Utóbbi enyhítése érdekében az évtized során több törvényjavaslat látott napvilágot, de egyik sem jelentett érdemi megoldást a gondokra a Turco-Napolitano-törvény 1998-as elfogadásáig. A törvény főként arról ismert, hogy széleskörű jogokat biztosít az országban legálisan tartózkodó bevándorlók számára, ugyanakkor ezek teljes hiányával bünteti az illegális bevándorlást. A törvénykezés legproblematikusabb aspektusa már ebben az időszakban és a későbbiekben is az volt, hogy az illegalitásból a gyakorlatban nem létezett kitörési lehetőség az időről időre bevezetett amnesztiákon kívül, azaz ha egy bevándorló nem szabályos módon lépte át a határt, az egyetlen lehetősége a tartózkodása legálissá tételére az maradt, ha megvárja a soron következő amnesztiát, remélve, hogy addig nem utasítják ki az országból.

2002-ben újabb bevándorlási törvényt fogadott el a Parlament. A Bossi-Fini-törvény szigorította többek között a munkavállalás, valamint a családegyesítés feltételeit, a kiutasításhoz (amely a korábbiakban valójában csupán egy hivatalos felszólítás volt) pedig rendőri beavatkozást írt elő. A tartózkodási engedély kiadásához vagy megújításához kötelezővé tette az okmányt igénylő bevándorlók ujjlenyomatainak rögzítését – ez volt a törvény legélesebben kritizált pontja. A Bossi-Fini-törvényhez kapcsolódik a legjelentősebb amnesztia is, amellyel több mint 600 000 bevándorló élt.

A 2000-es évek végén tovább nőtt a bevándorlók száma Olaszországban, amihez többek között hozzájárult Románia 2007-es csatlakozása az Európai Unióhoz, valamint a 2008-as gazdasági világválság is. Ezekben az években már nemcsak a médiában, hanem a Parlamentben is megfigyelhető a jelenség biztonsági kérdésként való kezelése, amit alátámaszt a 2009-es Maroni-törvényen belül elfogadott biztonsági csomag azon pontja is, amely az illegális bevándorlást immár nem a szabálysértések, hanem a bűncselekmények kategóriájába sorolja.

2011-től kezdve – részben az ún. arab tavasz eseményeinek következtében is – a bevándorlás az olasz politika központi kérdésévé vált (Colucci 2018: 173). Ebben az időszakban jelentősen megnőtt azoknak a hajóknak a száma is, amelyek engedély nélkül kötöttek ki Olaszországban, és ezzel párhuzamosan egyre több illegális bevándorló lett hajótörés áldozata. Az egyik legismertebb tragédia 2013-ban Lampedusa partjainál következett be, amikor egy Líbia felől érkező hajó 368 utasa fulladt vízbe (Colucci 2018: 175).

2017-ben került elfogadásra a Minniti-dekrétum, mely a menedékkérelmek elbírálásának folyamatát hivatott egyszerűbbé és gyorsabbá tenni. Hat hónapról négyre csökkent az az időszak, melynek során a menedékkérők személyazonosságát tisztázni kellett, a kérelmet pedig pozitív vagy negatív elbírálásban részesíteni. Megszűnt továbbá az a bírósági gyakorlat, melynek során a bíró a menedékkérővel tényleges beszélgetést folytat, helyette egy előzetesen rögzített videófelvétel alapján hozhatja meg a döntését.

2018-ban jelent meg az első biztonsági dekrétum, melynek egyik legvitatottabb intézkedése a humanitárius okokból benyújtott tartózkodásiengedély-kérelem kategóriájának megszüntetése volt. Megnőtt azoknak a szabálysértéseknek a száma, amelyek miatt a hatóságok visszavonhatták a tartózkodási engedélyt, valamint a Belügyminisztérium kiadta a biztonságosnak ítélt országok listáját, ahonnan Olaszország nem vagy csak különlegesen indokolt esetben fogadott menekülteket.

2019-ben az első biztonsági dekrétumot egy második követte, amely további szigorításokat vezetett be a bevándorlás számos aspektusára nézve. A rendelkezés előírja a belügyminiszter hatáskörének kiterjesztését az állam tengeri és szárazföldi határain végzett ellenőrzések összehangolása tekintetében, felruházva őt azzal a joggal, hogy korlátozza vagy megtiltsa a (nem katonai vagy kereskedelmi célú kormányzati szolgálatot teljesítő) hajók belépését, megállását vagy áthaladását az ország területén, különös tekintettel arra az esetre, ha az “illegális bevándorlás elősegítésének” gyanúja merül fel. A rendelet szigorítja továbbá a hivatalos személyek ellen elkövetett erőszakért és a közterületen mások életét vagy egészségét veszélyeztető cselekményekért járó büntetést.

Kutatási eredmények

A Wodak és Meyer (2006) által ismertetett valamennyi diszkurzív szinten megvizsgáltuk, hogy a bevándorlás biztonsági kérdésként jelenik-e meg a fent ismertetett törvényeket előkészítő olasz parlamenti viták szövegeiben.

Referenciális és predikatív stratégiák

A referenciális és a predikatív szint szoros összefonódása miatt az ezekhez kapcsolódó stratégiákat egyazon fejezetben tárgyaljuk. A Sketch Engine nevű korpuszelemző szoftver segítségével valamennyi alkorpuszban kiszűrtük az *immigrato* (bevándorló), az *extracomunitario* (Európai Unió kívülről érkező bevándorló), valamint a *clandestino* (illegális bevándorló) kulcsszavak összes előfordulását, és a kvalitatív elemzést megelőzően azonosítottuk a hozzájuk tartozó kollokációkat (azaz azokat a szavakat, amelyekkel közös mikrokontextusban az alkorpuszon belül a kulcsszó gyakrabban fordul elő, mint a hétköznapi nyelvhasználat során). A szoftverből szintén kinyertük a szavaknak a szövegben azonosítható szintaktikai tulajdonságaira vonatkozó adatokat, különös tekintettel arra, hogy mely esetekben szerepeltek a mondatokban melléknévként és mely esetekben főnévként (mindhárom kulcsszó használható jelzőként és főnévként is az olasz nyelvben, az *immigrato* pedig nyelvtanilag valójában befejezett melléknévi igenév, ezt a szófajt a szoftver azonban nem tudja azonosítani). Vizsgáltuk azt is, hogy a főnévi előfordulások mely igékhez kapcsolódnak alanyként és melyekhez tárgyként. A kollokációkra, valamint a kulcsszavak szintaktikai tulajdonságaira vonatkozó adatokat táblázatok formájában közöltük. A kvantitatív elemzés során megállapítottuk, hogy mindhárom szóra jellemző a velük kapcsolatos szókinés

fokozatos elszegényedése, ez igaz a főnevek mellett megjelenő igékre és melléknevekre egyaránt, utóbbiak esetében pedig elmondható, hogy főként a bevándorlók jogi státuszára utaló jelzők vannak többségben, a nemzetiségeket jelölő melléknevek pedig igen ritkán fordulnak elő, olyankor is inkább általánosabb formában (pl. *nordafriano* - észak-afrikai).

Mindhárom alak esetében megfigyelhető az, hogy kisebb arányban fordulnak elő a mondatokban cselekvő alanyként, mint tárgyként, és jellemzően inkább passzív szerkezetekben vannak jelen. Szintén mindhárom alak előfordul olyan igék tárgyaként, amelyek általában élettelen tárgyakat vonzanak pl. *scaricare* (kipakolni), az *extracomunitario* esetében a kereskedelemmel kapcsolatos igék is megjelennek pl. *importare* (importálni).

Az *extracomunitario* szó a 2010-es évek parlamenti vitáiban már alig fordul elő, ezzel párhuzamosan megfigyelhető a *migrante* (migráns) alak használatának gyakoribbá válása. A disszertáció kereteit meghaladta volna a bevándorlókat jelölő egyéb szavakhoz tartozó referenciális és predikatív stratégiák elemzése, így fontosnak tartjuk a kutatást a későbbiekben kiterjeszteni a *profugo* és *rifugiato* (menekült), *richiedente asilo* (menedékkérő), valamint a *straniero* (külföldi) és a fent említett *migrante* (migráns) alakokra is, nem megfeledkezve egyes, szűkebb kontextusokban használt alakokról sem, mint pl. *vu' cumprà* (bevándorló utcai árusok pejoratív megnevezése).

A *clandestino* esetében elmondható, hogy – valószínűleg a szemantikailag eleve negatívként kódolt jelentése miatt – egyetlen pozitív jelző sem társul hozzá, továbbá ez az alak, amelyik a kvalitatív elemzés eredményei alapján egyértelműen a legszorosabban kapcsolódik a bűnözés szemantikai mezejéhez. A *clandestino* alak, amely nem minősül jogi terminusnak, az évek során a korpuszban egyre inkább felcserélhetővé válik a másik két vizsgált kulcsszóval, ez utal a szó meglehetősen inkohérens használatára a parlamenti kontextusban (hasonló tendencia figyelhető meg ugyanakkor a sajtószövegekben is, amint arra felhívja a figyelmet többek között az *Associazione Carta di Roma* nevű egyesület, melynek célja a bevándorlási kérdésekkel kapcsolatos helyes tájékoztatásra vonatkozó protokoll kidolgozása és megismertetése a sajtó munkatársaival²).

Érvelési stratégiák

Wodak (2015: 1) szerint “az érvelést általában a problémamegoldás erőszakmentes nyelvi és kognitív modelljeként definiálják, amely beszédaktusok (többé-kevésbé

² Az egyesület irányelvei a <https://www.cartadiroma.org/> oldalon olvashatóak (utolsó látogatás: 2024.08.29.).

szabályozott) sorozatában nyilvánul meg, amelyek állítások komplex (és többé-kevésbé koherens) hálózatát alkotják”.

A logikai érvelés alapvető formája a szillogizmus, amely Arisztotelészre vezethető vissza. A szillogizmus három állításból áll, melyek közül az első kettőből, az úgynevezett premisszákból következtetés vonható le. A politikai diskurzusban azonban a formális logikára jellemző szillogizmus keretei túlságosan szigorúnak bizonyulnak, éppen ezért igen gyakran találkozunk a szillogizmus egy speciális típusával, az enthümémával, más néven „retorikai szillogizmussal”, amelyet Arisztotelész (1982: 36) a Rétorikában úgy definiál, mint olyan szillogizmus formájú érvelést, amelynek egyik premisszája nem egészen biztos, inkább valószínűsíthető. A logikai szillogizmussal ellentétben, mely fő premisszájának mindig, minden körülmények között igaznak kell lennie, az enthüméma plauzibilis premisszákból következtet, konklúziójának pedig ekképpen nem kell szükségszerűen formális érvényességgel bírnia.

Az érvelési stratégiák vizsgálatához kapcsolódó másik kulcsfontosságú fogalom a *toposz*, melynek definícióját illetően a mai napig nem létezik tökéletesen egységes álláspont. *Toposzon* általánosságban forrást vagy helyet értünk, ahonnan érvet lehet meríteni. A Rétorika 23. fejezetében Arisztotelész (1982: 149) 28 általános érvet, „közhelyet” sorol fel, amelyekből az enthümémák érveit fel lehet építeni. Wodak és Meyer (2006: 74) úgy definiálja a *toposzt*, mint olyan következtetési szabályt, amely az érv(ek)et összeköti a konklúzióval, a tézissel, és amely e módon igazolja az átmenetet az érv(ek)től a konklúzióig. A következtetési szabály egyúttal Toulmin (1958) argumentációs modelljének is egyik eleme, amely a kiindulási adatok és a konklúzió között egyfajta hidat képez. Toulmin modellje, melyre a disszertációban részletesebben is kitérünk, az arisztotelészi kissé merev keretek alternatívájaként szolgál az érvelési stratégiák elemzéséhez. Toulmin mellett Perelman (2018) is rávilágít arra, hogy a mindennapi nyelvhasználatban és különösképpen a retorikában az érvelést a meggyőző ereje és a hallgatóságra gyakorolt hatása alapján célszerű elemezni. A disszertációban ezért alapoztuk az elemzésünket az enthümémákra és Toulmin elméletére, és Wodak és Reisigl (2001: 75-80) felsorolására támaszkodva azonosítottuk azokat a *toposzokat*, melyeket a parlamenti képviselők felszólalásaikban következtetési szabályokként alkalmaztak.

Kutatási eredményeink szerint a veszély az egyik leggyakrabban előforduló *toposz* a korpuszban, emellett a szisztematikusan visszatérő *toposzok* között felsorolhatjuk továbbá a rasszizmus, a humanitarizmus, az igazságosság, a felelősség, a (metaforikus értelemben megjelenő) súly, a pénzügyek, a számok, a történelem, a kultúra, a visszaélés, az előnyök, a

hátrányok és a definíció *toposztát*. A disszertációban valamennyi kategóriát részletesen megmagyarázunk és példákkal illusztráljuk a *toposzok* érvelésben betöltött szerepét.

Az érvelési stratégiáknak szentelt fejezet második részében az érvelési hibákkal foglalkozunk. Arisztotelész (1970: 646-725) elméletét, valamint a pragmadialektikában a kritikus vitára vonatkozó szabályokat (van Eemeren, Grootendorst 1989: 271-291) figyelembe véve felsoroljuk és példákkal mutatjuk be a parlamenti felszólalásokban leggyakrabban előforduló érvelési hibákat: a hamis dilemmát, a szalmabábervelést, a csúszós lejtőt, a lokális irrelevanciákat ("mások rosszabbak", nem megfelelő tekintélyre hivatkozás, közvélekedésre hivatkozás, érzelmekre vagy félelemre apellálás, személyeskedés), túl sokat állító kérdés, ellentmondás, implicit premissza tagadása, körbenforgó érvelés, felosztási hibák. Az elemzés során arra a következtetésre jutottunk, hogy egyes érvelési hibák, mint pl. a csúszós lejtő és a személyeskedés, az évtizedek során egyre gyakoribbakká váltak, ami valószínűleg részben az eltérő álláspontok kiéleződésével és a vita hevességével hozható összefüggésbe.

Perspektivizálási és keretezési (framing) stratégiák

Wodak és Reisigl (2001: 81) perspektivizálási stratégiák alatt azokat a diszkurzív gyakorlatokat érti, amelyeken keresztül a beszélők kifejezik álláspontjukat bizonyos társadalmi kérdéseket illetően. Ide sorolhatjuk a különböző események narrálását vagy az esetlegesen diszkriminatív megnyilvánulások megfogalmazását.

A keretezés (*framing*) elméleti hátterét Goffman (2001), valamint Fillmore (1982) művei adták. Utóbbi a keretet (*frame*) egymással szorosan összefüggő fogalmak rendszereként definiálja, amelyek oly módon kapcsolódnak egymáshoz, hogy bármelyik fogalom értelmezéséhez szükséges tanulmányozni és megérteni az egész rendszert, amelybe az beágyazódik. Némely esetben alapvetően szinonimáknak tekintett szavak más-más fogalmi kereteket aktiválhatnak, és módosíthatják a hallgató (vagy olvasó) perspektíváját. A hallgató ugyanakkor a szöveg befogadása és értelmezése során perspektívákat és háttértörténeteket rendel a szövegben előforduló szavakhoz és fogalmakhoz, pl. a *richiedente asilo* (menedékkérő) és a *clandestino* (illegális bevándorló) szópárhoz hasonló háttértörténeteket társíthatunk, hiszen mindkét esetben egy olyan személyről van szó, aki elhagyta a hazáját, ám a két szóhoz tartozó perspektíva már teljesen különbözik, hiszen a menedékkérő hallatán asszociálhatunk arra, hogy az adott személy menekült-státuszt és védelmet kap a befogadó országban, míg aligha gondolnánk erre egy illegális bevándorló esetében.

Lakoff és Ferguson (2006: 2) a kereteket olyan mentális struktúráknak tekintik, amelyek segítenek értelmezni a világ működését, és ily módon valójában a fogalmak szintjén működnek, nyelvi megjelenítésük másodlagos. A világ megismerése és az információk feldolgozása meglehetősen nehéz feladat, főleg mivel gyakran több, egymással versengő információforrással állunk szemben, és el kell döntenünk, melyiket tartjuk relevánsnak. Éppen ezért olyan értelmezési sémákra van szükségünk, amelyek leegyszerűsítik a hírek, adatok és tények áradatát, amelyeket egyébként nem lennének képesek feldolgozni. A metaforák ebben a folyamatban nyújtanak hatékony segítséget, mert képesek sűríteni és leegyszerűsíteni rendkívül komplex üzeneteket is. Ennek megfelelően a politikai nyelvezetben a metaforák használata igen gyakori, mivel bonyolult politikai üzeneteket tesznek könnyebben értelmezhetővé, valamint a logikus következtetések levonását is segítik. Mindezek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a parlamenti vitákban alkalmazott keretezési stratégiákat a metaforákon keresztül vizsgáljuk meg.

A teljes korpuszra jellemző a különböző fogalmi metaforák (Lakoff, Johnson 1980) igen gyakori előfordulása. Azok a metaforák, amelyek valamennyi alkorpuszon végigvonulnak, elemzésünk szerint a betegségek, valamint az emberi szervezet, a súly, az árucikkek, a gépek és eszközök, a civilizáció (melynek kategóriáján belül több bibliai utalás is megjelenik), a harc vagy háború, valamint a rabszolgaság forrástartományain alapulnak. Fontos megemlíteni, hogy a felsorolt metaforák egy része immár nem tekinthető kreatívnak, mivel a gyakori használat során beépült a hétköznapi nyelvhasználatba is. Egyes kategóriák a bevándorlók, mások pedig az olasz lakosság biztonságával állnak szorosabb kapcsolatban.

Erősítési és enyhítési stratégiák

Wodak és Reisigl (2001: 81) az erősítési és enyhítési stratégiákat olyan eszközök összességéként határozzák meg, amelyek arra szolgálnak, hogy minősítsék és megváltoztassák egy állítás episztemikus státuszát és bizonyossági fokát, valamint a beszélgetőpartnerekre gyakorolt hatást. Ezen stratégiák minden esetben arra irányulnak, hogy fokozzák vagy éppen mérsékeljék egy állítás illokúciós erejét.

Searle és Vanderveken (1985: 1) szerint minden állítás mögött azonosítható egy propozicionális tartalom, e tartalom pedig kisebb vagy nagyobb illokúciós erővel kerül kifejezésre a beszédaktustól és a beszélő szándékaitól függően. A szerzők (Searle, Vanderveken 1985: 13) az illokúciós erő hét komponensét különböztetik meg, ezek pontos ismeretében határozhatjuk meg az illokúciós erő mértékét.

Kutatásunk során megerősítést nyert az az intuitív hipotézis, mely szerint a korpuszban főként erősítési stratégiák figyelhetőek meg, és a képviselők sokkal kevesebb esetben igyekeznek enyhíteni az állításaikhoz tartozó illokúciós erőt. Ez a parlamenti vita műfajából természetesen adódó jelenségnek tűnik, hiszen a felszólalások célja a lehető legtöbb képviselő meggyőzése az ismertetett nézetek helytállóságáról, így kontraproduktív volna enyhíteni az érvek illokúciós erején.

A korpuszban előforduló erősítési stratégiák között megkülönböztethetünk szintaktikai szinten jelentkező megoldásokat, ilyenek például a retorikai kérdések, az ismétlések, a jövő időben álló igék sorozatos használata, valamint az aszindetikus felsorolások. A felszólalásokban gyakran találunk lexikai és szemantikai természetű erősítési stratégiákat is, melyek között ezen a szinten is meg kell említenünk a metaforák szerepét, az ironikus szóhasználatot, a szemantikai szempontból radikálisan negatív vagy pozitív jelzők és főnevek előfordulását, valamint egyes határozatlan névmások pl. *tutti* (mindenki), *nessuno* (senki) és határozók pl. *assolutamente* (teljesen) erősítő hatását.

Az enyhítési stratégiák között a korpuszban visszatérő elem a *potere* (tud, -hat/-het) módbeli segédige, a feltételes mód használata a bizonytalanság kifejezésére, a logikailag egymáshoz szorosan kapcsolódó mondatrészek távolsága, a szenvedő szerkezetek előfordulása, egyes valószínűséget kifejező határozók pl. *forse* (talán) használata, valamint a litotész retorikai alakzatának alkalmazása. Ebben az esetben is elmondható az, hogy néhány főnév pl. *percezione* (benyomás) szemantikai szempontból már önmagában is enyhítő funkciót tölt be a mondatban.

Konklúziók

Az öt diszkurzív szint kvantitatív és kvalitatív módszerekkel történő vizsgálata során arra a következtetésre jutottunk, hogy a bevándorlás és a biztonság kérdésköre különböző módokon fonódik egybe az olasz parlamenti viták szövegeiben. Az alapvetően bevándorlásellenes csoportok gyakran hívják fel a figyelmet arra, hogy a bevándorlók körében magasabb a bűncselekmények elkövetésének aránya, hiszen sokan megélhetési problémákkal küzdenek (különös tekintettel az illegális bevándorlókra), ennek következtében pedig hajlamosabbak a bűnözésre, ami fenyegetést jelent az olaszokra nézve. Szintén veszélyforrást jelent ugyanezen bevándorlók bekapcsolódása a szervezett bűnözésbe is. Ezekre a problémákra a képviselők egy része szerint egy sokkal szigorúbb szabályrendszer és az illegális bevándorlók hazatoloncolása lenne a megoldás, mások viszont a bevándorlók

biztonságát állítják a középpontba, azzal érvelve, hogy a hazájukba még kevésbé volna biztonságos hazatérniük, éppen ezért olyan törvényeket szükséges alkotni, amelyek lehetővé teszik az illegalitásból való kitörést és a szélesebb körű befogadást. Az eltérő nézőpontok nyelvészeti szempontból különböző morfológiai, lexikai, szemantikai, szintaktikai és retorikai eszközök széles skáláján keresztül tükröződnek a vizsgált parlamenti viták szövegeiben.

Mivel a doktori kutatás időbeli és a disszertáció terjedelmi korlátai nem tették lehetővé néhány érdekesnek ígérkező elemzés elvégzését, jövőbeli terveink között szerepel – ahogyan arra már korábban is utaltunk – a referenciális és predikatív stratégiák vizsgálatának kiterjesztése a *migrante*, *profugo*, *rifugiato*, *straniero* alakokra is. A parlamenti felszólalások az írott és a beszélt nyelv közötti hibrid kategóriának minősülnek, így fontosnak tartjuk megvizsgálni a szövegeket pragmatikai szempontokat (pl. a diskurzusjelölők használatát) előtérbe helyezve. Tervezzük továbbá a kutatásunk alapjául szolgáló korpuszt a témában más nyelveken elhangzó parlamenti beszédekkel is összevetni.

Felhasznált irodalom

- Ambrosetti, Mussino, Talucci 2018 = Ambrosetti, Elena / Mussino, Eleonora / Talucci, Valentina: *L'evoluzione delle norme: analisi testuale delle politiche sull'immigrazione in Italia*. In: Iezzi, Domenica Fioredistella / Celardo, Livia / Misuraca, Michelangelo (szerk.): *Atti del convegno 'Proceedings of the 14th international conference on statistical analysis of textual data'*, Roma, 12-15 giugno 2018. Roma: UniversItalia, pp. 26-34., 2018.
- Arisztotelész 1970 = Arisztotelész: *Confutazioni sofistiche* (ford. Colli, Giorgio). In: *Organon*, Roma-Bari: Laterza, 1970.
- Arisztotelész 1982 = Arisztotelész: *Rétorika* (ford. Adamik, Tamás). Budapest: Gondolat, 1982.
- Binotto, Bruno, Lai 2012 = Binotto, Marco / Bruno, Marco / Lai, Valeria (szerk.): *Gigantografie in nero. Ricerca su sicurezza, immigrazione e asilo nei media italiani*. Raleigh: Lulu Press, 2012.
- Brown, Yule 1983 = Brown, Gillian / Yule, George: *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- Calvanese 2011 = Calvanese, Ernesto: *Media e immigrazione tra stereotipi e pregiudizi: la rappresentazione dello straniero nel racconto giornalistico*. Milano: Franco Angeli, 2011.
- Clemenzi, Gualdo 2020 = Clemenzi, Laura / Gualdo, Riccardo: *El fenómeno migratorio en el discurso legislativo español e italiano*. In: *Cuadernos de Filología italiana* (27), pp. 57-75., 2020.
- Colucci 2018 = Colucci, Michele: *Storia dell'immigrazione straniera in Italia. Dal 1945 ai giorni nostri*. Roma: Carocci Editore, 2018.
- Fairclough 1995 = Fairclough, Norman: *Critical Discourse Analysis: the critical study of language*. London: Longman, 1995.
- Fillmore 1982 = Fillmore, Charles: *Frame Semantics*. In: *The Linguistic Society of Korea (szerk.): Linguistics in the Morning Calm. Selected papers from SICOL-1981*, pp. 111-137., Seoul: Hanshin Publishing Company, 1982.
- Goffman 2001 = Goffman, Erving: *Frame Analysis. L'organizzazione dell'esperienza* (ford. Matteucci, Ivana). Roma: Armando, 2001.

- Gualdo, Telve 2020 = Gualdo, Riccardo / Telve, Stefano: *Lavoro, cittadinanza, diritti: l'immigrazione nel discorso giuridico italiano*. In: Pietrini, Daniela (szerk.): *Il discorso sulle migrazioni*, pp. 57-76., Berlino: Peter Lang, 2020.
- Kilgarriff 2014 = Kilgarriff, Adam *et alii*: *The Sketch Engine: Ten Years on*. In: *Lexicography* (1), pp. 7-36., 2014.
- Lakoff 1980 = Lakoff, George / Johnson, Mark: *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- Lakoff, Ferguson 2006 = Lakoff, George / Ferguson, Sam: *Crucial Issues Not Addressed in the Immigration Debate: Why Deep Framing Matters*. University of California, Berkeley (www.rockridginstitute.org), 2006.
- O'Keeffe, McCarthy 2010 = O'Keeffe, Anne / McCarthy, Michael: *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*. New York: Routledge, 2010.
- Organizzazione Internazionale per le Migrazioni 2011 = Organizzazione Internazionale per le Migrazioni: *Le migrazioni in Italia. Scenario attuale e prospettive*. Ricerca affidata al Centro Studi e Ricerche Idos. Roma: Edizioni Idos, 2011.
- Orrù 2017 = Orrù, Paolo: *Il discorso sulle migrazioni nell'Italia contemporanea. Un'analisi linguistico-discorsiva sulla stampa (2000-2010)*. Milano: Franco Angeli, 2017.
- Perelman 2018 = Perelman, Chaïm: *A retorika birodalma* (ford. Majoros, Hajnalka). Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2018.
- Searle, Vanderveken 1985 = Searle, John R. / Vanderveken, Daniel: *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- Solano 2014 = Solano, Giacomo: *Da extracomunitario a clandestino: l'immigrato nei discorsi dei media*. In: Musarò, Pierluigi / Parmiggiani, Paola (szerk.): *Media e migrazioni. Etica, estetica e politica del discorso umanitario*, pp. 109-123., Milano: Franco Angeli, 2014.
- ter Wal 2000 = ter Wal, Jessika: *Comparing argumentation and counter-argumentation in Italian parliamentary debate on immigration*. In: Reisigl, Martin / Wodak, Ruth (szerk.): *The semiotics of racism*, pp. 129-154., Vienna: Passagen Verlag, 2000.
- Toulmin 1958 = Toulmin, Stephen E.: *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press, 1958.

- van Dijk 2000 = van Dijk, Teun A.: *Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2000.
- van Dijk 2015 = van Dijk, Teun A.: *Critical Discourse Analysis*. In: Schiffrin, Deborah / Tannen, Deborah / Hamilton, Heidi E. (szerk.): *The Handbook of Discourse Analysis*. Maiden: John Wiley / Sons, 2015.
- van Eemeren, Grootendorst 1989 = van Eemeren, Frans Hendrik / Grootendorst, Rob: *Rationale for a pragma-dialectical perspective*. In: *Argumentation* 2(2), pp. 271-291., 1989.
- Werlich 1976 = Werlich, Egon: *A text grammar of English*. Heidelberg: Quelle / Meyer, 1976.
- Wodak, Reisigl 2001 = Wodak, Ruth / Martin, Reisigl: *Discourse and Discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*. London: Routledge, 2001.
- Wodak, Meyer 2006 = Wodak, Ruth / Meyer, Michael (szerk.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications, 2006.
- Wodak 2015 = Wodak, Ruth: *Political Argumentation*. In: Mazzoleni, Gianpietro (szerk.): *The International Encyclopedia of Political Communication*, pp. 1-9., John Wiley / Sons, 2015.

Nyilvántartási szám: DEENK/450/2024.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Katona-Kovács Lili Krisztina
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10064685

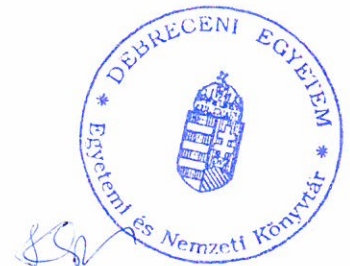
A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (2)

1. **Katona-Kovács, L. K.:** Il rapporto tra immigrazione e sicurezza nel discorso politico-istituzionale in Italia.
In: Il discorso sulle migrazioni = Der Migrationsdiskurs / Daniela Pietrini, Peter Lang Edition, Berlin, 195-213, 2020. ISBN: 9783631836712
2. **Katona-Kovács, L. K.:** L'evoluzione del discorso antimeridionale nella retorica della Lega Nord.
In: Il dualismo Nord-Sud: vecchie e nuove questioni in Italia e nel Mediterraneo. Ed.: Paolo Orru, Franco Cesati Editore, Firenze, 133-150, 2019. ISBN: 9788876677748

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

3. **Katona-Kovács, L. K.:** L'evoluzione delle strategie referenziali e predicative nei dibattiti parlamentari delle leggi italiane in materia d'immigrazione.
Ital. Debr. 27, 64-90, 2021. ISSN: 1219-5391.
DOI: <https://doi.org/10.34102/itde/2021/11033>
4. **Katona-Kovács, L. K.:** The representation of Venezuelan immigrants in Colombian press articles.
A microstudy based on three Colombian newspapers.
Argumentum (Debr.) 17, 196-211, 2021. EISSN: 1787-3606.
DOI: <http://dx.doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2021/11>

További közlemények

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (1)

5. Orru, P., **Katona-Kovács, L. K.**: L'etaliano e la politica: la comunicazione online di Renzi, Salvini, Grillo.

In: Dal libro a stampa a internet: metamorfosi della ricerca linguistica e letteraria italiana / Pirvu Elena, Franco Cesati, Firenze, 97-111, 2019. ISBN: 9788876677892

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

6. **Katona-Kovács, L. K.**: Az irodalom és a tudomány találkozása: a XVIII. századi olasz ismeretterjesztő műfajok.

Debr. szle. 32 (1), 147-152, 2024. ISSN: 1218-022X.

DOI: <http://dx.doi.org/10.59424/debreceniszemle/2024/32/1/147-152>

Egyéb folyóiratközlemények (1)

7. **Katona-Kovács, L. K.**: Volgare eloquenza. Come le parole hanno paralizzato la politica.

Nuova Corvina. 30, 174-176, 2017. ISSN: 1218-9472.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2024.08.29.

